

Просторово-географічні чинники формування рекреаційно-туристичного потенціалу регіону

Анастасія ГЕТЬМАНЕНКО^{1*} <https://orcid.org/0009-0001-2335-1204>

УДК 911.3

Вікторія ЯВОРСЬКА^{2*} <https://orcid.org/0000-0002-7449-7908>

АНАЛІТИЧНА СТАТТЯ

¹Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра економічної та соціальної географії і туризму

²Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра економічної та соціальної географії і туризму

Листування – *hetmanenko.anastasiia@stud.onu.edu.ua *yavorskaya@onu.edu.ua

Ключові слова: рекреаційно-туристичний потенціал, просторо-географічні чинники, географічне положення, регіон, сталий туризм, Південна Україна.

Анотація: Здійснено комплексне дослідження просторово-географічних чинників формування рекреаційно-туристичного потенціалу регіону. Розкрито теоретико-методичні підходи до визначення змісту поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» як інтегральної категорії, що відображає взаємодію природних, соціально-економічних, культурно-історичних та екологічних компонентів територіального розвитку. У статті досліджено просторово-географічні чинники формування рекреаційно-туристичного потенціалу регіону як системного елементу територіальної організації суспільства. Проведено порівняльний аналіз просторової організації туристичних ресурсів у межах різних типів територій (приморських, гірських, степових та аграрно-урбанізованих), що дозволило виявити регіональні особливості рекреаційної спеціалізації. Обґрунтовано методичні засади оцінки потенціалу на основі інтеграції природних, соціально-економічних і культурно-ландшафтних показників у межах адміністративно-територіальних одиниць. Визначено ключові чинники територіальної концентрації туристичних функцій, серед яких: сприятливе транспортно-географічне положення, наявність рекреаційних ресурсів високої якості, культурно-історичний потенціал, рівень розвитку інфраструктури та екологічна безпека. Мета цієї роботи – наукове обґрунтування ролі просторово-географічних чинників у формуванні рекреаційно-туристичного потенціалу регіону та визначення закономірностей їх впливу на територіальну структуру рекреаційного простору.

У процесі підготовки статті використовувались методи аналізу, синтезу, узагальнення, групування, порівняння, а також статистичні та графічні методи для оцінки показників природного, соціально-економічного та культурного характеру. Методологічну основу роботи становлять системний, комплексний і просторовий підходи, які дали змогу розглядати рекреаційно-туристичний потенціал як єдину територіальну систему.

За результатами дослідження узагальнено закономірності формування регіональних рекреаційних систем і виявлено просторові диспропорції їх розвитку. Підкреслено значення просторового планування та управління природокористуванням у підвищенні ефективності використання рекреаційно-

туристичного потенціалу. Сформульовано рекомендації щодо оптимізації просторової структури рекреаційного господарства на принципах сталого розвитку, збалансованого використання природних ресурсів та збереження культурного ландшафту.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування отриманих результатів для розроблення регіональних програм розвитку сталого туризму, планування туристично-рекреаційних кластерів і створення системи моніторингу збалансованого розвитку територій.

1. ВСТУП

Рекреаційно-туристичний потенціал (РТП) регіону посідає важливе місце в системі суспільно-географічних досліджень, оскільки відображає взаємодію природного середовища, людської діяльності та просторової організації господарства. Сучасні процеси урбанізації, глобалізації та зміни клімату істотно впливають на використання територій для рекреації і туризму, що вимагає переосмислення традиційних підходів до аналізу чинників, які визначають можливості розвитку цієї сфери. В умовах трансформації регіональної економіки та зростання попиту на якісний відпочинок і оздоровлення особливої актуальності набуває дослідження територіальних відмінностей і просторових закономірностей формування рекреаційного потенціалу.

Проблематика вивчення просторових чинників розвитку рекреаційно-туристичної діяльності розглядається у численних працях українських і зарубіжних науковців, які підкреслюють значення природних умов, культурної спадщини, транспортної доступності та інфраструктурного забезпечення для формування привабливості територій. Разом з тим питання інтеграції природно-географічних і соціально-економічних складових у межах єдиної територіальної системи залишаються недостатньо дослідженими. Це особливо важливо для регіонів з високим рівнем природного різноманіття та специфічною історико-культурною структурою, де розвиток туризму може стати одним із ключових чинників відновлення економіки та підвищення якості життя населення.

У сучасних умовах необхідно забезпечити наукове обґрунтування просторової організації рекреаційно-туристичного потенціалу на основі комплексного аналізу географічних чинників, які визначають його формування і функціонування. Такий підхід сприятиме виявленню резервів розвитку туризму, оптимізації використання природних ресурсів та підвищенню ефективності регіональної політики у сфері рекреації.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні ролі просторово-географічних чинників у формуванні рекреаційно-туристичного потенціалу регіону та визначенні закономірностей їх впливу на територіальну структуру рекреаційного простору. **Об'єктом дослідження** є рекреаційно-туристичний потенціал регіону як інтегральна характеристика природних, соціально-економічних і культурно-історичних передумов розвитку туризму. **Предметом дослідження** виступають просторово-географічні чинники, механізми та умови, що визначають формування, диференціацію та ефективне використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

Завданнями дослідження є:

- Узагальнити теоретико-методичні засади вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу та уточнити його зміст у суспільно-географічному контексті.
- Визначити склад і структуру просторово-географічних чинників, що формують рекреаційно-туристичний потенціал регіону.
- Провести аналіз природних, соціально-економічних і культурно-історичних передумов розвитку рекреаційно-туристичної діяльності та виявити закономірності їх просторового розміщення.

- Обґрунтувати напрями оптимізації використання рекреаційно-туристичного потенціалу з урахуванням принципів сталого розвитку і територіальної збалансованості.

2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні системного, комплексного та просторового підходів, які дозволяють розглядати рекреаційно-туристичний потенціал як інтегральну територіальну систему, що формується під впливом природних і соціально-економічних чинників. Для досягнення мети використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, групування та порівняння, застосування яких дало змогу виявити структурні елементи рекреаційно-туристичного потенціалу, визначити взаємозв'язки між ними та встановити закономірності їх формування.

Статистичні методи застосовано для опрацювання кількісних показників, пов'язаних із чисельністю туристичних потоків, кількістю суб'єктів рекреаційної діяльності, динамікою розвитку матеріально-технічної бази, рівнем інфраструктурного забезпечення та обсягом наданих послуг. Порівняльний метод дав змогу встановити територіальні відмінності у рівнях розвитку рекреаційно-туристичної сфери та виділити центри і периферійні зони рекреаційної активності.

Графічний метод використано для візуалізації кількісних і якісних показників у вигляді діаграм, динамічних графіків і структурних схем, що відображають взаємозв'язок між окремими складовими потенціалу. Аналітичний метод дозволив систематизувати чинники розвитку, визначити причинно-наслідкові зв'язки та сформулювати цілісне уявлення про процес формування рекреаційно-туристичного потенціалу.

Комплексне застосування зазначених методів забезпечило достовірність результатів, дало змогу поєднати кількісний і якісний аналіз, а також окреслити територіальні закономірності використання рекреаційних ресурсів у межах регіону.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Питання теоретико-методичного вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу посідає важливе місце у працях українських учених-географів та економістів. Вагомий внесок у розроблення методології оцінювання зробив Бейдик О., який розробив класифікацію рекреаційних ресурсів України і запропонував підходи до їх кількісного аналізу ([Бейдик 2001](#)). Мацола В. дослідив формування рекреаційного господарства на регіональному рівні, обґрунтувавши закономірності територіальної спеціалізації ([Мацола 2016](#)). Молнар О. запропонував модель бальної оцінки туристичних ресурсів, а Кузик С. розробив методичні рекомендації щодо оцінювання ресурсів антропогенного походження в умовах трансформації господарства ([Кузик 2012](#); [Молнар та ін. 2013](#)). Дослідження Покоłodної М. присвячене оцінці забезпеченості територій рекреаційними ресурсами із застосуванням матричної моделі, а Любіцева О., Стафійчук В. та Фоменко Н. узагальнили різні методики оцінювання туристичних ресурсів і проаналізували можливості їх використання на практиці ([Покоłodна 2002](#); [Фоменко 2014](#); [Любіцева та ін. 2015](#)).

Наукові підходи до визначення поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» залишаються різноманітними, оскільки універсального визначення цього терміна не сформовано. У більшості праць під потенціалом розуміють сукупність ресурсів і можливостей, що створюють основу для розвитку рекреаційної діяльності. На думку Бережної І., потенціал слід розглядати не лише як кількість ресурсів, а як можливість розвитку системи у певному напрямі, тобто як здатність переходити від потенційного стану до реального результату ([Бережна 2004](#)).

Поглиблення змісту понять «рекреація» і «туризм» показує, що ці категорії тісно взаємопов'язані. Рекреація розглядається як процес відновлення фізичних і психічних сил людини, а туризм як форма рекреаційної діяльності, пов'язана з подорожами, пізнанням та відпочинком поза місцем постійного проживання (Смаль 2006). Законодавчо поняття «турист» і «рекреант» розмежовано залежно від мети діяльності та місця її здійснення, однак у практиці ці категорії часто перетинаються.

З позиції сучасних досліджень рекреаційно-туристичний потенціал трактується як багатокомпонентна система, що охоплює природні, соціально-культурні, інфраструктурні, економічні та інституційні складові. Вагомий внесок у формування цього підходу зробили В. Руденко, К. Коломієць, В. Сич, В. Яворська (Топчієв та ін. 2020; Топчієв та ін. 2022). В. Руденко концептуально обґрунтував необхідність багатокритеріальної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу, що ґрунтується на інтеграції кількісних параметрів ресурсної забезпеченості з просторово-географічним аналізом територіальної структури й просторових взаємозв'язків елементів рекреаційного середовища (Руденко 1993). Сучасна концепція рекреаційно-туристичного потенціалу спирається на принципи сталого розвитку, що передбачає збалансоване використання природних і культурних ресурсів без порушення екологічної рівноваги.

У працях українських і зарубіжних авторів (Покоłodна, Бейдик, Hall, Smith, Robinson) наголошується, що оцінка потенціалу має враховувати не лише кількість ресурсів, а й їх якість, доступність, екологічний стан і можливості відтворення (Hall 2000; Бейдик 2001; Покоłodна 2002; Smith & Robinson 2006). Отже, рекреаційно-туристичний потенціал розглядається як інтегральна категорія, що поєднує природні, соціально-економічні та культурні компоненти, визначаючи здатність території забезпечувати рекреаційну діяльність на засадах сталості та регіональної збалансованості (Мельник 2004; Дутчак 2011). Враховуючи такий підхід, подальший аналіз доцільно зосередити на з'ясуванні просторово-географічних чинників, які зумовлюють формування і територіальну диференціацію цього потенціалу в межах регіону.

Рекреаційно-туристичний потенціал є складною геосистемою, що формується під впливом просторово-географічних чинників природного, соціально-економічного, культурно-історичного, екологічного та управлінського характеру. Його структурна організація відображає рівень інтеграції природного середовища та людської діяльності в межах конкретного регіону. Просторові закономірності формування РТП зумовлюються географічним положенням, територіальною диференціацією природних ресурсів, демографічними параметрами, рівнем розвитку інфраструктури та якістю навколишнього середовища.

Таким чином, рекреаційно-туристичний потенціал виступає результатом багатофакторної взаємодії природного середовища та соціально-економічних процесів, що визначають просторову організацію рекреаційної діяльності. Його формування відбувається у межах складної системи взаємопов'язаних елементів, де кожна складова відіграє певну функціональну роль у забезпеченні територіальної цілісності та стійкості розвитку. Для розуміння механізмів цієї взаємодії необхідно проаналізувати основні групи просторово-географічних чинників, які визначають особливості формування, функціонування та використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, зокрема природні, соціально-економічні, культурно-історичні, екологічні та інституційно-управлінські.

Природна складова становить базис формування рекреаційно-туристичного потенціалу, адже саме природні ресурси забезпечують рекреаційну привабливість територій. Вона включає кліматичні умови, рельєф, водні ресурси, ландшафтне різноманіття, флору, фауну, наявність лікувально-оздоровчих і бальнеологічних ресурсів (табл. 1). Кліматичний чинник визначає сезонність туристичного процесу, комфортність перебування і можливість

цілорічного використання території. Рельєф і ландшафтна структура формують передумови для гірського, екологічного та активного туризму. Водні ресурси є визначальними для розвитку прибережно-рекреаційних зон, пляжного відпочинку та санаторно-курортної діяльності.

Таблиця 1. Природні чинники, що визначають рекреаційно-туристичний потенціал регіону

Група чинників	Показники оцінювання	Вплив на формування РТП
Кліматичні	тривалість теплого періоду, кількість сонячних днів, рівень опадів	визначають комфортність та сезонність відпочинку
Геоморфологічні	тип рельєфу, висотна диференціація, наявність природних оглядових точок	впливають на розвиток гірського, пішохідного і ландшафтного туризму
Гідрологічні	наявність морського узбережжя, річок, лиманів, джерел, озер	визначають розвиток пляжного, водного і лікувального туризму
Біогеографічні	біорізноманіття, лісистість, екосистемна цілісність	формують умови для екотуризму та природо-охоронної рекреації

Для південних регіонів України, зокрема Одеської області, поєднання морського узбережжя, степових і лиманних ландшафтів створює унікальну геопросторову комбінацію природних ресурсів, яка забезпечує багатофункціональність рекреаційного використання.

Разом із природними передумовами вагомий вплив на формування та реалізацію рекреаційно-туристичного потенціалу мають соціально-економічні чинники, що визначають масштаби залучення ресурсів, рівень їх освоєння та інтенсивність розвитку туристичної діяльності.

Соціально-економічна складова визначає масштаби і рівень використання природних передумов ([Кульчицький 2004](#)). Вона включає показники густоти населення, рівня урбанізації, структури зайнятості, розвитку транспортної, сервісної та комунікаційної інфраструктури (табл. 2). Висока густота транспортної мережі підвищує мобільність населення і забезпечує доступність туристичних об'єктів, тоді як рівень урбанізації впливає на концентрацію культурних, побутових і дозвіллевих послуг.

Таблиця 2. Соціально-економічні показники впливу на рекреаційно-туристичний потенціал

Показник	Характеристика впливу
Густота населення	визначає рівень трудових ресурсів у сфері туризму та ємність внутрішнього ринку
Урбанізація	створює інфраструктурні вузли, які концентрують рекреаційні послуги
Транспортна доступність	забезпечує зв'язок рекреаційних зон із центрами тяжіння туристичних потоків
Рівень розвитку сервісу	впливає на конкурентоспроможність території та якість туристичного продукту

У межах приморських районів Півдня України формується типова модель урбанізовано-рекреаційного простору, де поєднання міських центрів і прибережних рекреаційних зон створює просторово-функціональну систему туризму.

Поряд із соціально-економічними передумовами важливе значення у структурі рекреаційно-туристичного потенціалу мають культурно-історичні ресурси, які визначають змістовне наповнення туристичної діяльності та формують ідентичність території.

Культурно-історичні ресурси виступають каталізатором розвитку туризму, оскільки створюють змістовну наповненість туристичного продукту. До них належать пам'ятки архітектури, археологічні об'єкти, етнографічна спадщина, сакральні комплекси, традиційні ремесла, музеї та фестивальні події. Такі ресурси мають значну територіальну концентрацію в історичних містах, уздовж торговельних шляхів і в зонах етнокультурного різноманіття.

Екологічні чинники пов'язані зі станом природного середовища та рівнем антропогенного навантаження. Сприятливий екологічний стан є необхідною умовою для розвитку рекреаційної діяльності, особливо для оздоровчого та екотуризму. У зонах екологічної стабільності формуються природоохоронно-рекреаційні кластери, тоді як забруднення довкілля знижує привабливість територій.

Забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування безпосередньо залежить від ефективності управлінських рішень і стратегічного планування у сфері туризму, тому логічним продовженням аналізу є розгляд інституційно-управлінських чинників, які встановлюють умови реалізації рекреаційно-туристичного потенціалу на регіональному рівні.

Інституційно-управлінські чинники визначають можливості реалізації потенціалу через нормативно-правову, інвестиційну та організаційну діяльність. Вони охоплюють наявність регіональних програм розвитку туризму, систему маркетингового позиціонування території, державну підтримку підприємництва та партнерство між місцевими громадами й приватним сектором. Ефективна політика управління дозволяє забезпечити баланс між економічним розвитком, охороною довкілля і збереженням культурної спадщини.

Узагальнення взаємодії основних груп чинників і їх системних зв'язків дає можливість представити процес формування рекреаційно-туристичного потенціалу у вигляді структурної моделі, що відображає послідовність і взаємозалежність природних, соціально-економічних, культурно-історичних, екологічних та управлінських компонентів у межах єдиного геопросторового утворення.

Рис. 1 демонструє ієрархічну взаємодію груп чинників, де природні ресурси створюють базову платформу, соціально-економічні формують інфраструктурне підґрунтя, культурно-історичні забезпечують ідентичність, екологічні підтримують стійкість, а управлінські координують їх взаємодію.

Зазначимо, що просторово-географічні чинники формують цілісну систему взаємопов'язаних компонентів, які визначають рівень розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу регіону. Природні ресурси становлять екологічно збалансовану основу рекреаційної діяльності, соціально-економічні чинники визначають масштаб та ефективність використання цієї основи, культурно-історичні наповнюють її змістом і створюють ідентичність території, екологічні забезпечують стабільність середовища, а інституційно-управлінські формують стратегічні умови реалізації потенціалу. Взаємодія цих чинників створює інтегрований рекреаційно-туристичний потенціал, що включає природні, соціальні та економічні складові території як єдину просторову систему. На цій основі доцільно розвивати комплексний туристичний продукт високої конкурентоспроможності, який поєднує природні ресурси, культурну спадщину, якісний сервіс і сучасні управлінські підходи. Реалізація такого підходу сприятиме посиленню регіональної спеціалізації, формуванню

позитивного туристичного іміджу та підвищенню економічної привабливості територій у контексті сталого розвитку.

Рис. 1. Структурна модель просторово-географічних чинників формування рекреаційно-туристичного потенціалу регіону

Сукупність просторово-географічних чинників визначає не лише рівень сформованості рекреаційно-туристичного потенціалу, а й напрямки його подальшого розвитку. Природні ресурси виступають базовим елементом територіальної спеціалізації, соціально-економічні параметри визначають масштаб рекреаційної діяльності, а культурно-історичні складові надають їй унікальності. Системна взаємодія просторово-географічних чинників формує територіальну структуру рекреаційно-туристичного потенціалу, що характеризується ієрархічною організацією центрів тяжіння туристичних потоків, периферійних зон дифузії рекреаційних процесів і потенційних осередків просторового зростання.

Важливою умовою сталого розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу є інтеграція екологічної рівноваги й економічної ефективності. Територіальна організація туризму повинна базуватись на принципах раціонального використання природних ресурсів, охорони ландшафтів, збереження культурної спадщини та соціальної відповідальності. Просторово-географічний аналіз дає змогу виявити територіальні контрасти, визначити перспективні кластери та забезпечити наукове підґрунтя для формування регіональної політики у сфері туризму.

4. ВИСНОВКИ

Формування рекреаційно-туристичного потенціалу регіону має комплексний характер з чітко вираженою просторовою структурою. РТП виступає інтегральним показником взаємодії природних, соціально-економічних, культурно-історичних, екологічних та управлінських чинників, які у своїй сукупності формують територіальну організацію рекреаційної діяльності. Просторово-географічний підхід дав змогу розкрити закономірності територіальної диференціації потенціалу та визначити чинники, що впливають на його якісний рівень і функціональну структуру.

Результати аналізу показали, що природні ресурси є базовою складовою рекреаційної системи та створюють передумови для розвитку різних видів туризму, соціально-економічні чинники визначають масштаби залучення ресурсів і рівень інфраструктурної забезпеченості,

культурно-історичні формують змістовне наповнення туристичного продукту, екологічні забезпечують екологічну стабільність та комфортність середовища, а управлінські чинники сприяють стратегічній узгодженості й сталій реалізації потенціалу. Системна взаємодія цих складових створює інтегрований рекреаційно-туристичний потенціал, що відображає геопросторову цілісність території.

Отримані результати є основою для подальшого вдосконалення концептуальних підходів до регіонального планування та управління розвитком рекреаційно-туристичної сфери. Застосування комплексного просторово-аналітичного підходу дає змогу підвищити ефективність використання ресурсів, збалансувати екологічні, соціальні та економічні аспекти розвитку і зміцнити позиції регіону у національному туристичному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейдик, О.О. (2001). Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. К.: Київський ун-тет [Beidyk, O.O. (2001). *Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia: monohrafiia*. K.: Kyiv university]
2. Бережна, І.В. (2004). Деякі аспекти теоретичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу Криму. *Культура народів Причорномор'я*, (50), 17–21 [Berezhna, I.V. (2004). *Dejaki aspekty teoretychnykh pidkhodiv do ocinky rekreacijnogho potencialu Krymu*. *Culture of the Peoples of the Black Sea Region*, (50), 17–21]
3. Дутчак, С.В. (2011). Управління регіональним розвитком туризму: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т [Dutchak, S.V. (2011). *Upravlinnja rehionalnym rozvytkom turizmu: navchalnyj posibnyk dla studentiv vyshhykh navchalnykh zakladiv*. Chernivtsi: Chernivtsi National University]
4. Кузик, С. (2012). Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка [Kuzyk, S. (2012). *Teoretychni problemy turizmu: suspiljno-gheohrafichnyj pidkhid*. Lviv: Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv]
5. Кульчицький, Б.В. (2004). Сучасні економічні системи. Львів: Афіша [Kulchytskyi, B.V. (2004). *Suchasni ekonomichni systemy*. Lviv: Afisha]
6. Любіцева, О.О., Панкова, Є.В., Стафійчук, В.І. (2015). Туристичні ресурси України: навч. посібник. К.: Альтерпрес [Lyubitseva, O.O., Pankova, Ye.V., & Stafiychuk, V.I. (2015). *Turystychni resursy Ukrainy: navch. posibnyk*. Kyiv: Alterpres]
7. Мацола, В.І. (2016). Рекреаційно-туристичний комплекс України. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України [Matsola, V.I. (2016). *Rekreacijno-turystychnyj kompleks Ukrainy*. Lviv: Institute of Regional Research of NAS of Ukraine]
8. Мельник, О.В. (2004). Інтегральний показник туристичної привабливості території: поняття та теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*, (4), 197–205 [Melnyk, O.V. (2004). *Integhralnyj pokaznyk turystychnoji pryvablyvosti terytoriji: ponjattja ta teoretychni aspekty*. *Regional Economy*, (4), 197–205]
9. Молнар, О.С., Важинський, Ф.А., Даньків, В.Й. (2013). Теоретичні основи розробки регіональної програми розвитку туристично-рекреаційного комплексу в системі стратегії соціально-економічного розвитку Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*, (4), 140–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2013_4_28 (дата звернення: 14.10.2025) [Molnar, O.S., Vazhynskyi, F.A., & Dankiv, V.Y. (2013). *Teoretychni osnovy rozrobky rehionalnoji proghramy rozvytku turystychno-rekreacijnogho kompleksu v systemi strateghiji socialjno-ekonomichnogho rozvytku Zakarpattja*. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, (4), 140–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2013_4_28 (date of application: 14.10.2025)]
10. Поколодна, М.М. (2002). Проблеми визначення складових рекреаційних ресурсів та їх класифікації в рекреаційній географії. Сучасні проблеми науки та освіти: матеріали 3-ї міжн. міждисцип. наук.-практ. конф. (Ужгород, 1-9 травня 2002). 20. Харків [Pokolodna, M.M. (2002). *Problemy vyznachennia skladovykh rekreatsiinykh resursiv ta yikh klasyfikatsii v rekreatsiinii heohrafii*. *Suchasni problemy nauky ta osvity: materialy 3-yi mizhn. mizhdystsyp. nauk.-prakt. konf., m. Uzhhorod, 1–9 travnia 2002 r.* Kharkiv, 20]
11. Руденко, В.П. (1993). Географія природно-ресурсного потенціалу України. Львів: Каменяр [Rudenko, V.P. (1993). *Neohrafiia pryrodno-resursnoho potentsialu Ukrainy*. Lviv: Kameniar]

12. **Смаль, І.В.** (2006). Рекреація і туризм: короткий тлумачний словник термінів і понять. Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя [Smal, I.V. (2006). *Rekreacija i turizm: korotkyj tlumachnyj slovnyk terminiv i ponjatj*. Nizhyn: Publishing House of Nizhyn Mykola Gogol State University]
13. **Топчієв, О.Г., Коломієць, К.В., Сич, В.А., Яворська, В.В.** (2020). Структурування рекреаційно-туристичного потенціалу на засадах географічного середовища: монографія. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А.С. [Topchiiev, O.H., Kolomiiets, K.V., Sych, V.A., & Yavorska, V.V. (2020). *Strukturuvannia rekreatsiino-turystychnoho potentsialu na zasadakh heohrafichnoho seredovyscha: monohrafiia*. Kamianets-Podilskyi: Publisher Pankova A.S.]
14. **Топчієв, О.Г., Яворська, В.В., Сич, В.А., Коломієць, К.В.** (2022). Рекреаційно-туристичний потенціал: напрями систематики і кваліметричної оцінки : навчальний посібник. Одеса: Бондаренко М.О. [Topchiiev, O.H., Yavorska, V.V., Sych, V.A., & Kolomiiets, K.V. (2022). *Rekreatsiino-turystychnyi potentsial: napriamy systematyky i kvalimetrychnoi otsinky: navchalnyi posibnyk*. Odesa: Bondarenko M.O.]
15. **Фоменко, Н.В.** (2014). Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури [Fomenko, N.V. (2014). *Rekreacijni resursy ta kurortologhija*. Kyiv: Center of Educational Literature]
16. **Hall, C.M.** (2000). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*. Harlow: Prentice Hall.
17. **Smith, M., & Robinson, M.** (2006). *Cultural Tourism in a Changing World: Politics, Participation and (Re)presentation*. Bristol, Blue Ridge Summit: Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845410452>.

Anastasiia Hetmanenko, Victoria Yavorska

Odesa I.I.Mechnykov National University,

Department of Economic and Social Geography and Tourism

Spatial and geographical factors of the formation of the recreational and tourism potential of a region

Keywords: recreational and tourism potential, spatial and geographical factors, geographical location, region, sustainable tourism, Southern Ukraine.

Abstract: The article presented a comprehensive study of the spatial and geographical factors of the formation of the recreational and tourism potential of the region. Theoretical and methodological approaches to defining the concept of “recreational and tourism potential” were revealed, interpreting it as an integral category that reflects the interaction of natural, socio-economic, cultural-historical, and environmental components of territorial development. The study examined spatial and geographical factors as a systemic element of the territorial organization of society. A comparative analysis of the spatial organization of tourist resources within different types of areas (coastal, mountainous, steppe, and agro-urbanized) was conducted, which made it possible to identify regional features of recreational specialization. The methodological principles of assessing the potential based on the integration of natural, socio-economic, and cultural-landscape indicators within administrative-territorial units were substantiated. The key factors of the territorial concentration of tourism functions were identified, including favorable transport and geographical location, the presence of high-quality recreational resources, cultural and historical potential, the level of infrastructure development, and environmental safety. The purpose of this study was to provide a scientific justification for the role of spatial and

geographical factors in shaping the recreational and tourism potential of the region and to identify the patterns of their influence on the territorial structure of recreational space.

In preparing the article, methods of analysis, synthesis, generalization, grouping, comparison, as well as statistical and graphical methods were applied to assess indicators of a natural, socio-economic, and cultural nature. The methodological framework of the study was based on systemic, complex, and spatial approaches, which made it possible to consider the recreational and tourism potential as an integrated territorial system.

The study summarized the regularities of the formation of regional recreational systems and reveals spatial disproportions in their development. The importance of spatial planning and environmental management in enhancing the efficiency of recreational and tourism potential utilization was emphasized. Recommendations were formulated for optimizing the spatial structure of the recreational economy based on the principles of sustainable development, balanced use of natural resources, and preservation of the cultural landscape.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying its results to the development of regional programs for sustainable tourism, the planning of tourism and recreational clusters, and the creation of a monitoring system for the balanced development of territories.